

Ievads

DOI: 10.35539/LTNC.2023.0048.01

Žurnāla "Letonica" mākslas pētniecībai veltītais tematiskais numurs radies Latvijas Mākslas akadēmijas un LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta sadarbībā. Tā īstenošana aizsākās pirms trim gadiem, kad Latvijas Mākslas akadēmijā ar tās rektora prof. Ph. D. Kristapa Zariņa atbalstu un iniciatīvu aizsākās zinātniskās doktorantūras studiju programmas pilnveide – tika ieviesti jauni studiju kursi, kuros piesaistīti gan Latvijas humanitāro zinātņu pētnieki, gan starptautiski atzīti profesori. Notika arī padziļināta pievēršanās pētījumu izstrādāšanas metodikai, kuru doktorantūras studentiem iespējams apgūt akadēmiskās rakstīšanas praktikumā.

Šajā žurnāla numurā lasāmas Latvijas Mākslas akadēmijas doktorantu un akadēmiskā personāla publikācijas, kas atklāj pētniecisko tēmu daudzveidību šībrīža mākslas zinātnē un ļauj ieskatīties šīs pētniecības nākotnē – gan topošajās disertācijās, gan citu pētījumu tematos, kas, cerams, pilnībā tiks izstrādāti nākamo gadu laikā. Rakstu tematiskā daudzveidība apliecina Latvijas Mākslas akadēmijas nozīmīgo piesaistīto kultūras un mākslas pētniecībā, kurā tradicionālo, apjomīgās arhīvu studijās balstīto pētniecību papildina mūsdienīga metodoloģija, kas sakņojas kritiskās teorijas izmantojumā un saistībā ar aktuālām sava laika sabiedriskajām problēmām.

Rietumu valstīs kritiskās teorijas uzplaukums mākslas pētniecībā saistāms jau ar 20. gadsimta 80. gadiem, kad kontinentālās filozofijas, poststrukturālisma, feminisma, psihoanalīzes, literatūrzinātnes, jaunā vēsturiskuma, postkoloniālisma un citu strāvājumu idejas tika sistemātiski attiecinātas uz mākslas pētniecības jautājumiem (Kocur and Leung 2013: 2–3). Kopš tā laika teorijas klātbūtne ir noturīga ne tikai mākslas pētniecībā, bet bieži vien arī mākslas praksē – ievērojama daļa mūsdienu mākslas top dialogā ar teorētisku idejām un refleksijām par mākslas nozīmi mūsdienu sabiedrībā. Turklāt nesenās diskusijas par Latvijas publiskajā telpā apskatāmajiem mākslas paraugiem (piemēram, skandāli ap Kristiāna Brektes murāli Rīgā, cenžētās izstādes Marka Rotko mākslas centrā Daugavpilī un Ogres mākslas muzejā) šobrīd kalpo arī par uzskatāmām demokrātijas mācību stundām. Mākslinieka savdabīgais, nereti provokatīvais redzējums liek domāt par mūsu visu brīvības robežām un apzināties, cik svarīga ir to sargāšana. Kā nesenā paziņojumā uzsvēris tiesībsargs Juris Jansons, "mākslas uzdevums ir ne vien radīt maņu orgāniem baudāmu vielu, bet arī veicināt neatkarīgu domāšanas procesu, mācīt cilvēkiem domāt ārpus ierastā priekšstatu rāmja" (Tiesībsargs 2023).

Argumentētas diskusijas par mūsdienu mākslas radīšanu un apriti nav iedomājamas bez analītiskas pieejas, ko sniedz teorijas klātbūtne.

Trīs raksti šajā numurā interpretē dažādu laika posmu gleznotāju daiļradi. Agita Gritāne analizē populārā 20. gadsimta latviešu gleznotāja Jēkaba Bīnes estētikas modifikācijas staļinisma periodā, savukārt Ieva Melgalve iedziļinājusies mūsdienu mākslinieces Inetas Freidenfeldes glezniecībā, aplūkodama to posthumānisma ideju kontekstā. Jānis Ozoliņš un Kārlis Vērdiņš pievērsušies Ata Jākobsona jaunākā posma portretu interpretācijai.

Divi raksti sniedz plašāku laikmeta kopainu aukstā kara periodā, kad pastāvēja divas atšķirīgas latviešu mākslas pasaules. Andra Silapētere apgūst latviešu trimdas mākslas arhīvus, pētīdama emigrējušo mākslinieku saikni ar Amerikas Savienoto Valstu mākslas vidi. Savukārt Laine Kristberga atklāj līdzdalībā balstītas mākslas potenciālu dzelzs priekšvara otrā pusē – Padomju Latvijas 70.–80. gadu mākslas vidē.

Lietišķās mākslas vēsturi Latvijā pārstāv Kristīnes Budžes pētījums par Alūksnes luterāņu baznīcas stikla lustras vēsturi. Savukārt nozīmīgu pienesumu Latvijas tekstilmākslas izpētē sniedz Elīnas Veilandes-Apines un Ritas Brokas raksti. Pirmais no tiem akcentē tehnikas nozīmi tekstilmākslas definēšanā un priekšstatu veidošanā par šo mākslas veidu, bet otrais izmanto personīgās ģeogrāfijas konceptu, analizējot Rūdolfu Heimrāta iedibinātās skolas pārstāvju tekstilijas.

Izsakām pateicību LMA rektoram Kristapam Zariņam, LMA prorektorei zinātniskajā darbā un doktora studiju programmas vadītājai Agitai Gritānei, LMA prorektorei studiju darbā Antrai Priedei, žurnāla "Letonica" redaktoriem Artim Ostupam un Jānim Ogam, kā arī LMA doktorantiem, kas pieņēma akadēmiskās rakstīšanas izaicinājumu.

Bibliogrāfija

Kocur, Zoya and Leung, Simon (eds.) (2013). *Theory in Contemporary Art Since 1985*. Malden, MA – Oxford: Wiley-Blackwell.

Tiesībsargs (2023). Tiesībsargs: nav pamata neizrādīt arī provokatīvus mākslas darbus. *Jurista Vārds*, 13.03. Pieejams: <https://m.juristavards.lv/zinas/282948-tiesibsargs-nav-pamata-neizradi-ari-provokativus-makslas-darbus/> [skatīts 20.03.2023.].